

LA RENAIIXENSA

REVISTA CATALANA

ILUSTRADA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de la Portaferrissa, 18, baixos.

BARCELONA.

Llorens Serra

GOMEZ & Co

R. 399,006

TAULA

	Pág.		Pág.
ALSINA, SIMON		CASADEMUNT, JOAN.	
Un bateig.. . . .	284	De Girona á Perpinyá. . .	248
AMER, MIQUEL VICTORIÁ.		CREUS, TEODORO.	
A la vora del mar. . . .	259	Una visita á Poblet. . .	298
ARMET, SALVADOR.		FRANQUESA, JOSEPH.	
Revista musical	146	La cansó del segador. . .	35
BALAGUER Y MERINO, ANDREU.		L' alé dels roures. . . .	201
Lo Carnestoltas á Barce-		GENIS Y AGUILAR, MARTÍ.	
lona en lo sigle xvii. . .	54	Zula.	91
Bibliografia.	315	GUIMERÁ, ANGEL.	
BALARI, JOSEPH.		Los camps Catalaunichs..	355
En Damiá Campeny y Es-		LA REDACCIÓ	
trany.	38	Nostra denuncia. . . ;	370
BARADO, JOSEPH.		LLORENTE, TEODORO.	
Ruinas y Recorts. . . .	349	Lo Rat-penat.	194
BARTRINA, JOAQUIM MARÍA.		MALUQUER VILADOT, JOAN.	
Sobre una cansó infantil..	77	Recorts de viatge. . . .	239
BERTRAN Y BROS, PAU.		Bibliografia.	368
Madrigal.	144	MASFERRER, JOSEPH.	
CALVET, DAMAS.		Una bruixa en la cambra	
Las dentetas.	312	del torment.	189

La Renaixensa

	Pág.		Pág.
MATHEU, FRANCESCH.		Eclipse de lluna.	361
Marius.	33	PUIGGARÍ, JOSEPH.	
MIRÓ Y FOLGUERA, JOSEPH.		Las costums de Barcelona	105
Correspondencia.	40	P. J.	
MOLINS, ANTONI.		Bibliografia.	367
Redempció.	145	RAMON Y VIDALES, JAUME.	
MONCERDÁ, DOLORS.		Comptes avant comptes alegres.	313
Ma corona.	309	RIERA Y BERTRAN, JOAQUIM.	
MORAGA, J.		De bella nit.	199
Teatres.	98	ROCA, J. NARCÍS.	
NEGRE Y CASAS, JOAQUIM.		Pide más que un catalan. Catalunya per las provin- cias.	49 321
Donació ó heretament en capítols matrimoniales. .	110	SANPERE Y MIQUEL, SALVADOR.	
OLLER, NARCÍS.		Orígens y fonts de la na- ció catalana. 153, 209, 265, 327	
Quatre mots sobre la poli- cía urbana y ornat de Barcelona.. . . .	177	SARDÁ, JOAN.	
O. Y.		Bibliografia.	38, 95, 365
Las Arts en la Exposició de Paris.	27, 81, 132	UBACH Y VINYETA, FRANCESCH.	
PELLA Y FORGAS, JOSEPH.		Madrigal.	144
La renaixensa de Portugal	1	VILANOVA, EMILI.	
PONS Y MASSAVEU, JOAN.		Los toros.	121
Del natural.	203		

GRANS EXEMPLES¹

III

LA RENAIXENSA DE PORTUGAL

Nao ha no mundo um povo
com mais amor á sua naciona-
lidade, do que o nosso. As
tradições da nossa historia o
attestam.

A. J. FIGUEIREDO GUIMARAES.

ESPANYA y Portugal son duas naciones que
«semblan destinadas á formarne no mes que
«una. Si jutgém pel mapa, no s' troba cap
«rahó plausible perque separats tinguém de
«viure. Cap rengle de montanyas ni cap riu
«ns divideix, unas y altres son continuació de nostra terra.
«Per llevant, tramontana, y mitj-dia cenyím á Portugal;

¹ Véjas LA RENAIXENSA, del día 31 de Janer d'enguany, núm. 2, LA RENAIXENSA DE IRLANDA; y la del 15 de Mars, núm. 5, LA RENAIXENSA DE HUNGRIA.

«qui guaytás aquella zona que constitueix lo vehí reyalme
«no sospitaria que fos una terra independent, abans la
«tindria per una de las provincias espanyolas. Ab mes
«facilitat se compendria que no fossen de Espanya las
«provincias vascongadas, la Navarra, l'alt Aragó y'l
«Principat de Catalunya: sia com vulla trobám allí una
«frontera natural en las voras del Ebro»

Ab aquestas paraulas del nostre Balmes queda formulada la pregunta, y cuasi tota la argumentació de molts unitaristas iberichs, que no volen reconeixer que las *fronteras naturals* entre 'ls pobles, deuen cercarse mes que en la corrent dels rius, que no pas en la corrent de la sanch de las rassas, y que las planas de la historia imparcialment estudiada serveixen mes que las capritxosas crestas de las montanyas pera plantar las fitas de las *nacionalitats* quan se vol passar de la geografia física á la política.

INDEPENDENCIA DE PORTUGAL

Era un comte valent y afortunat, vensedor dels musulmans, qui posá la primera pedra de la dinastía y va restaurar la vella nacionalitat Lusitana; se deya aquest Alfons Enriquez y era fill del comte Enrich que morí com á vassall encara del rey de Castella. Molt bè s' es dit que las dinastías capdals ixen de las esglesias ó dels camps de batalla. A Portugal nasqué la dinastía y la independencia de la patria en la batalla de Ourique, que fou senyalada com una de las més pahorosas desfetas que 'l poder dels árabes tingué en la Iberia Occidental (25 de Juliol de 1139). Abans de comensar la acció, l' exércit proclamá, ab gran goig y soroll, al comte Alfons com á rey de Portugal, y la millor sanció d' aquest acte fou la la victoria; mes pera la proclamació y sanció que podríam.

¹ BALMES.—*La revolucion de Portugal*.—*Escritos politicos*, edit. Madrid 1847, pág. 682.

dir jurídica, se reuniren las Corts famosas de Lamego, en las que va véurers una de las escenas mes conmovedoras en la historia dels pobles, y aixó fou, que com se proposás á las Corts aplegadas la delicada qüestió del vassallatge á Castella, alsárentse de cop tots los diputats y espasa en má declararen que eran independents y que fora del rey de Portugal no havían de reconeixer cap altre senyoria sobre la terra.

TENTATIVA DE ANEXIÓ Á CASTELLA.

ALJUBARROTA.

Moria l' any 1383 lo rey D. Fernando de Portugal deixant de sa estada en aquest mon ben dolenta recordansa. Una filla també deixava pera continuar y encara aumentar en lo reyalme las desgracias que hi havia fetas lo seu pare. Com que era casada ab D. Joan I rey de Castella, de aquí s' esdevingué un bon pretext per part dels castellans pera resucitar las antigüas pretensions de domini sobre la terra Lusitana, y per part de Portugal, una ocasió de mostrar que la sanch dels que juraren en las Corts de Lamego la independencia de la terra no s' havia pas degenerada.

Governava'l reyalme la viuda na Elianor de Tellez y no ab cristianas virtuts ans ab vida poch recaptada y fins escandalosa; fent que la magestat no servás prestigi ó amor en la voluntat del poble, qui, com en aytals occasions sol esdevenir, va posar la seua estimació en un príncep de la casa al qui exaltá ab tanta veneració y respecte com si s' tractás de un rey llegítim. Ben llegítim era per naixensa D. Joan, gran mestre de la orde de Avis; mes era gentil cavaller y brau, y resplandía ab virtuts que á las de la Cort y de totas las gents de sanch reyal

1 A. BOUCHOT.—*Histoire de Portugal*.—A. HERCULANO.—*Historia de Portugal*, tom. I, livro II. Lisboa, Bertrand 1853.

eclipsava; podia endemés dir, que en sa empresa l'ajudavan sas bonas qualitats, los seus bons amichs y... la falta de política de D. Joan I de Castella.

Com de fet, lo rey dels castellans frisava desordenadament en ganas de probarse la corona portuguesa, que pel dret de sa esposa Beatriu en termes de monarquia hereditaria li pertocava; y així li faltá temps pera nominalment proclamarse rey de Portugal y batren grans pecunias de moneda ab efigies y lletras en que clarament los seus drets publicava, y omplint ab ellas los mercats portuguesos, cosa vana y pretenciosa que va ésser, naturalment, de malveure per la gent de la terra. En aquest punt en que no mes faltava una excusa pera declarar enemich á D. Joan I, tingué aquest lo mal pensament de entrar per las fronteras ab un lluhit exércit, que no trobá per tot arreu més que derrotas, que eran altres tantas rahons ab que 'l partit y la popularitat de D. Joan de Avís se fortaleixia.

Era aquesta tant gran, que ja en las Corts reunidas se tractava de la llegitimitat y drets que D. Joan tenia á la corona portuguesa y encara mes, que com las Corts s'embranchessen en intermenables debats en que s'embranchavan tants de teólechs y juristas, lo poble se n'entrá per las Corts, trencant ab gran brigit las discussions y proclamant al bastart d' Avís rey de la terra portuguesa.

Y aixó succehia per l' any 1385, mentrestant que 'ls castellans, aplegant un poderós exércit, sotsmovian lo partit de Dona Beatriu, passavan á mata y degolla algunas vilas de la frontera que s' resistiren, posavan foch en los camps y talment pareixia que tot se n'entrava. Ab aixó s' aixecá com una creuhada nacional y essent lo bras de la clerercia tan afecte á la causa del poble fins lo mateix papa Urbá VII va concedir indulgencias als que prenian las armas pera defendre la terra. Los cossos de tropas aviat s' aplegaren formant gran pero desigual exércit y arribaren cara cara dels castellans manats pel seu mateix rey, que malalt y tot, com á bon rey, rey de aquells temps, las seuas tropas dirigia.

Als 15 de Agost de 1385, formant tres cossos de exèrcit se tiravan al combat en los camps de Aljubarrota 30,000 castellans contra 11,000 portuguesos. Lo camp de batalla fou ben mal escullit, com se vejé en los primers instants de la brega, en que i' centre del exèrcit fet de gent triada, embestí las posicions dels portuguesos, sens que 'ls cossos flanquejants l' ajudassen, puix per lo trencat y estrany del terror que trepitjavan no pogueren móures. Enlluernats pel sol y la polsaguera 'ls caballers del centre reberen una descàrrega de un enginy de guerra desconegut, quasi infernal, que ab gran retronny reboté una pilota de ferro que matá de cop á dos homens, y aquí fou tan gran l' esparverament, que si molts no prengueren la fugida fou perque un soldat dalt dels estreps y 'ls brassos alts ab veu gran cridava—«Coratje! coratje! la mort de eixos dos homens es un judici de Deu. L' un havia mort á un capellá dihent la missa y l' altre havia comés adulteri. Ja la venjansa del cel está complerta; lluytém!»

Al cap de algunas horas la desfeta dels castellans era irreparable y ho veyá son rey, que trist y malaltís descalcava de una mula de marxa suau pera muntar un bon trotador caball que ben aviat l' allunyás dels camps de Aljubarrota.

DECADENCIA DE PORTUGAL

ALCAZARQUIVIR. — UNIÓN PACCIONADA DE PORTUGAL Á

LA CONFEDERACIÓ MONÁRQUICA ESPANYOLA.

Jamay poble del mon ha tingut la trista y soptada decadencia de Portugal: com una de aquestas antigas y poderosas casas payrals que desapareixen ó s' ensorran quan la desgracia 'ls dona un hereu jove y desbaratat, aixís ab lo regnat del célebre D. Sebastíá la patria portuguesa va enfonsarse. Y no es perque aquest rey fos un mal hereu del reyalme que va pertocarli, ans fou home de grans pensaments, y caballer brau y valent y be quasi home

que no pertanyia á sa centuria. Posás en lo cap la ideya, que més sembla cosa del temps dels creuhats, de conquistar á la fe cristiana 'ls innumerables pobles de moros del Nort de África, y vingueli á punt, per sa desgracia, lo haver sigut despossehit Muley Mahomet de sos reyalmes de Fez y de Marroch per son oncle Muley Moluch.

Demanant consell D. Sebastiá á Felip II de Castella, de qui era nebot, en unas vistas que tingueren en lo monastir de Guadalupe (desembre 1576) va trobar la primera contradicció de sas esbojarradas il·lusions, en la fredor del rey del Escorial, de aquell que ab sa política feya tremolar tots los pobles de la terra, y que de segur per aquells dias y en la retirada celda en que tingueren las conferencias va entreveure la possibilitat de la unió ibérica.

No per aixó 's va deturar lo portugués, ni per las protestas de las Corts, ni per las representacions de la noblesa, los consells de la seua mare y del cardenal Enrich, los mateixos senyals del cel ¹ y fins las cartas de Muley Moluch fentli bonas y rahonables propostes. Partí, y ab ell la sort de Portugal, dret al suplici que apar preparat li estava en los camps de Alcazarquivir, y, lo dia 4 de Agost de 1578,

... aquel dia fatal aborrecido,
que Lusitania mísera suspira
desnuda de valor, falta de gloria...

moria l' rey D. Sebastiá d' un cóp que un cadí ab l' alfanch, tot assolintlo en la cara, 'l tombava de caball en mitj de la barreja. Muley Moluch, portat dins de una lli-tera tapada, havia mort al comensar la batalla, pero de malaltia, y saberén amagar tan bé la seua mort los qui l' voltaván, que quan durant la brega un capitá venia á consultar ó pendre ordres, l' alcayt de la guarda ficava 'l

¹ En la nit del 9 de Novembre aparagué una estrella ab cua que com sempre fou com un terrible pressagi per las gentes mes populars.

cap per la finestreta de la llitera com pera preguntar y, en son nom las ordes s'expedían.

—«¡Ploreu, senyors; ploreu, ciutadans y poble tot, per vostre rey D. Sebastiá, que es mort! ¡ploreu sa juventut malaguanyada, pus que morí en guerra contra moros per servey de nostre senyor Deu y aumentació de sos reyalmes!»—un vell cridava aquestas paraulas, rompent un escut endolat, lo dia que las solemnes honras de mort á Lisboa's celebraren... ¡Ah! mes bé podia haver dit:—*¡Ploreu las llibertats y la independencia de Portugal!*

Sí, las llibertats y la independencia, que per l'entretant se posaren en mans del cardenal Enrich, alsat rey, pero que per la seua vellesa é impossibilitat de successió, pasaren á mans de Felip II de Castella, un dels mes prop parents de la dinastía. Fou per demés que l'vell cardenal ab son patriotisme demanás á Roma las necessarias llicencias pera casarse, puix Felip de Castella tenia un embaixador que cuidava prop del papat de que may mes se despatxassen; era també inútil y contraproducent que consultás als jurisconsults portugueses sobre la successió de la corona, puix Felip de Castella, per medi de un altre encara mes llest embaixador, Cristófol de Mora, ja per endevant consultat y compromés los havia.

Y aquí no parava encara tota la manyosa política del gran rey del Escorial. Per una part procurava ab promesas y esperansas de moltíssimas mercés ferse ben á voler de la noblesa de Portugal, aixís que procurava coneixer las preocupacions y necessitats de cada personatge y feya de no escassejar tota mena de medis é influencias. Sabia que 'l bras dels nobles era l'únich que era conquistable, ja que l' de la clereria en general y fins lo mateix papa no era gayre afecte á Felip II, y en quant al del poble, diu lo mateix autor castellá, que las gents deyan que primer se donarian als inglesos y fins al mateix turch ans que al rey de Espanya¹. No s'descuydava tampoch de

¹ LAFUENTE *Historia general de España*, part. III, lib. II, cap. XVI.

protestar á cada ocasió de que ningú, ni l' mateix poble de Portugal tenian dret á nomenar successor á la corona, que per ésser aquesta hereditaria, á ell, com á mes prop parent li pertanyia. La veritat es, que á mes de aixó tingué sort Felip II del poch prestigi dels altres pretendents: era un de ells lo bastart Antoni, prior de Crato, home revoltós y ardit, pero lleuger y desconcertat; era l' altre, ab mes llegítims drets, la duquesa de Bragansa, quals descendents 160 anys després havian de possehir lo trono que llavors per debilitat y malaventura perdian.

Se desenrotllaren mes depressa las escenas de aquest drama ab la mort del rey cardenal Enrich, qui deixá per succehirlo cinch governadors y defenedors del reyalme de Portugal, havent proclamat avans de morir y en plenas Corts, los majors drets de Felip II de Castella. Vinguda la hora de obrar per las armas, l' exércit castellá manat pel famós duch de Alba, entrá pel territori, y Portugal decaygut, esmortit per la desfeta del rey D. Sebastí y 'ls últims desordes, no pogué com altrás vegadas fer una formal resistencia.

La *unió* ibérica va quedar feta, y hem dit *unió* que no pas *unitat*, que es lo que alguns avuy en dia somnian, puix que entre altres capítols que va jurar aquell poderosíssim rey y polítich, ab tot y haver entrat per forsa de armas y ser llavors son exércit lo mes prepotent de Europa, fou 1.er *guardar todos los fueros y costumbres, privilegios, y exenciones concedidos á estos reinos (de Portugal) por sus Reyes.* 2.º *Cuando uviere córtés tocantes á este reyno serán dentro dél, y que en otras ningunas se podrá tratar, ó determinar alguna cosa que le toque...* 4.º *Que todos los cargos superiores y inferiores de justicia, y de hazienda, y qualquier gobierno no puedan darse á ningún extraño sino á los portugueses...* 8.º *Que el oro y la plata que se hiziere en moneda (que será todo el que viniere al mismo reyno de su dominio) no tendrá otra nota que las armas de Portugal sin mezcla alguna, etc.* ¹

1 LAFUENTE en lo mateix capítol.

Lo tant anomenat déspota del Escorial va creure que no podia fer altra cosa en justícia, y Portugal va quedar unit llibrement y ab pacte á la confederació monárquica espanyola com Catalunya, Valencia, Mallorca, Aragó y Navarra s' uniren á Castella, semblament al sistema dualista de Austria-Hungria, y com ho voldria estar ab Inglaterra la desgraciada Irlanda. ¹

LAS DUAS TENDENCIAS—REVOLUCIÓ DE 1640

— EMBAIXADAS ENTRE PORTUGAL Y CATALUNYA.

Si voliam embrancantse en la filosofia històrica sabriam per quina causa la unió de Portugal ab Espanya no podia llavors, ni may podrà, esser perdurable. Dins de la península ibèrica lluytan ja fa molts siccles duas tendencias ben oposadas, com lluytan també en la política de tota Europa, ço es: la tendencia de las rassas unitarias, concentradoras, assimiladoras contra la tendencia descentralisadora, libre y autonomista. Ab lo Renaixement pagá y sensual del siccle xvi prengué gran volada la primera y ja un sigle despres Fransa veié son apoteosis ab lo cesarisme de Lluís xiv, y ab la democracia dels jacobins que malmeteren y desvirtuaren la Revolució: per aquest motiu avuy de aquesta tendencia se n' diu ab exactitut «la ideya francesa»; la segona tendencia s' extengué ab lo cristianisme y prenent en la Edat Mitjana vigor y vida, s' ha sostingut ab mes forsa en las nacions en que l' Renai-

¹ JERONIMO DE FRANCHI CONESTAGGIO (*gentiluomo genovese*) *Dell' Unione del Regno de Portogallo alla Corona di Castiglia*, Génova. Bartoli 1589, en son llib. I, pág. 28 diu, y es cosa molt notable de que no n' parla en LAFUENTE, que la gran noblesa castellana mirava ab desconfiansa la unió ab Portugal, tement la influencia de la noblesa portuguesa en la cort de Felip II per l' estil de lo que s' veié ab la flamenca en la de Carles V, y que andemés la petita noblesa y la manestralleria desitjaven á Portugal separat, perque aixis servia de refugi pels fugitius de la tirania. Recomaném aquesta noticia als iberitas del dia de avuy pera recordar la popularitat de la seua ideya en altres siccles.

xement gentilich fou de menor valensa, per 'ella muntaren al suplici los desgraciats girondins en la revolució francesa; per ella s' constituí la federació de Nort América; per ella no morirà Polònia ni Irlanda; Hungría, Grecia guanyaren sa autonomia, la confederació alemanya se sostindrà quan cáygue 'l mateix imperi, per ço n' han dit «*ideya alemanya*».

Dins d' Espanya aquestas duas tendencias podrian dir-se «*ideya castellana*» la primera é «*ideya aragonesa*» la segona. Aragó y Catalunya aplegats pero no assimilats, conquistaren Valencia, Mallorca, Córcega, Cerdenya, Sicilia y Nápoli, per donalshi respectivament corts, lleys propias, en una paraula, autonomia. Al contrari de Castella que conquistá per devorar, assimilar Lleó, Galicia, Andalusía imposantlos una sola legislació política y en unas solas corts Castellanas cridant llur representació. Ara bé, la consecuencia de las anteriors premisas deixo dirla á un dels mellors pensadors de nostra renaixensa ab las següents paraulas: «La preponderancia de la ideya castellana dugué la separació de Nápoli, de Sicilia y de Portugal de la monarquía espanyola.»¹ Portugal en cambi s' haguera agermanat ab la ideya aragonesa.

Be n' hi ha prou ab lo dit pera comprendre donchs com Castella no podia servarse unida ab Portugal ab una mena de govern que mes, que tots altres, requereix moderació y mutuo respecte. Las mostras de estimació ab que volgué agermanar al poble conquistat foren aquestas: la concessió de moltras y molt grans contribucions, lo cuydarse ab tan paternal amor dels afers portuguesos en tal que s' encarregá de que tots los oficis reials ó populars fossen servits per gent castellana, y en fi, tan gran fou la seua bona voluntat que en aquella natural propensió del amor per confondre en una sola las duas personalitats enamoradas, li oferí una abraçada tan ferma com la de

¹ De uns notables pensaments publicats en lo Setmanari ampurdanés *El Faro Bisbalense*, per D. JOAQUIM SITJAR (11 Octubre 1868).

que cessessen las corts portugueses, així com á Galicia, Lleó y Andalusia ja com altra provincia de la corona anassen los descendents dels héroes de Ourique y Aljubarrota á seure en las corts castellanas. ¹

La ingénita afició de la rassa vencedora, donchs, sobre la prudencia de Felip II va imposarse y mes sobre 'l trist govern de Felip III y IV, ja sense prudencia. ¿Qué havia de succehir si hi havia veritable *nacionalitat* portuguesa? — «La revolució de 1640 fou indispensable com la renaixença de un poble que esclau panteixava y la gloria del «qual eclipsada havia de tornar á resplandir.» ²

Glopadas de fumera y guspiras del foch que s' encenia aparesqueren l' any 1637, rebombori en algunas ciutats y una revolta en los Algarves: mentrestant á Madrit se procurava que tota aquella fortuna de tempestat que al lluny retrunyia l' papa la esbargís ab excomunionis y censurás mes, desde la cadira de S. Pere: l' papa prudentment s' excusava car be va coneixer que tota aquella malura ab aygua beneyta no s' guriria.

No podia esser per altra part que no s' sapigués á Roma que tota la clerercia portuguesa, y senyaladament los jesuitas, eran en cos y ánima dins de la conspiració nacional com hi eran també los demás elements de la societat. Era aquesta opinió no sols per la restauració de la patria, sino per la del trono portugués, anant abduas cosas aplegadas en lo cor de molts portugueses, bo y 'ls projectes llavors de república federativa, desde l' dia en que una y altra foren per Felip II abatudas; aixís s' enten com don Joan de Bragansa, net de la infanta Dona Catarina, hereu per ço de drets llegítims, home per altra part de bonas qualitats, cap y aula de la noblesa, portant per últim com á millor llegat de sos avis, en concepte dels portu-

1 Vejas lo mateix LAFUENTE *Historia de España*, tom. XVI.

2 Paraulas de un altre autor castellá contemporani D. J. VALERA. *España y Portugal*.—*Revista ibérica*, 1861, tom. I, pag. 350.

guesos, l'odi als castellans i fos lo cap del moviment que s' iniciava.

Corria'l Juny del any 1640 y 'ls segadors de Catalunya entravan á Barcelona y treyan de la presó als diputats, y alguns dias mes tart moria l' comte de Santa Coloma en la famosa diada de Corpus; los crits de *pria fora!* que retrunyíren per las afraus catalanas foren rebuts á Portugal com una senyal de alerta pera preparar-se.

Bé sabém per la Historia que las armas de Olivares eran la hipocresía y la trahició, y ab ellas volgué conjurar la renaixensa de Portugal apoderantse del de Bragansa; pero pera sort de aquest tenia á son costat á sa admirable esposa Lluisa de Guzman, germana del duch de Medina-Sidonia. Quan lo de Bragansa, retirat á sas hisendas de Villaviciosa, duptava de dur la representació del moviment, ella salvava sa indesició ab surtida de altívas paraulas; per consell de ella lo de Bragansa s' escusava ab Olivares de anar de virrey á Milan dient no ésser entés y práctic en afers de Italia, y, per ella també, en acompanyar al rey á Catalunya allegant tenia pocas rendas. ¡Y era un joch ben curiós lo que s' jugava! Mes tart Olivares mudava de táctica donantli grans facultats pera fortificar las costas de Portugal amenassadas pels francesos, bé que secretament escribia al almirall Lope de Osorio que si entrava l' duch en cap galera que no l' jaquis, mes un temporal allargá la escuadra y 'ls projectes de Olivares; aquest, per có, no va despacientarse y á despit de totas las murmuracions de Madrit, va donar mes facultats al de Bragansa, fins la de aixecar tropas, posant á sa disposició 40,000 ducats; finalment ab afalagadoras cartas demanavanli que se n' vingués á Madrit pera rebre consell en los afers que se li encomanavan y, un majordom del de Bragansa arribava á la capital, amoblava molt ricament un palau y quan Felip IV, únich qu'

² Paraulas de LAFUENTE, que en tot lo referent á la separació de Portugal no hem consultat ni citém expresament á altre antor.

estava al secret de la trahició de Olivares, somreya dient que l' seu ministre era un home extraordinari, y fins lo poble era cregut que D. Joan de Bragansa en bona fé viuria á Madrid... se rebé la noticia de que havia sigut proclamat rey de Portugal.

A las vuyt del matí del 1 de Desembre de 1640 petava un cop de pistola en un carrer de Lisboa: era la senyal dels conjurats. Lo poble desfeya las guardas castellana y alemanya del palau del virey y espasa en má Pinto Riveyro y altrés caps de colla corrian desatinats per dins del palau, per escalas, cambras y corredors tombant á tots ab los qui ensopegaren y cridant folls al virey Vascancellos á qui no trobavan. Una criada va mostrálshi que aquell home, abans tant brau y superbiós, s' havia amagat dins de un armari ahont li donaren mort ab moltas feridas y aprés llensaren son cos per una finestra á la plassa. En mancos de tres horas la insurrecció era mestressa de Lisboa y enviava correus per tot arreu pera promóure un alsament general.

D. Joan de Bragansa, disfressat, arribava pel riu en una barca de pescadors, entrava á Lisboa, se barrejava pels palls de gent, sens ésser conegut, y entrava en un antich palau ahont, ja descubert, fou reclamat y presentat al poble que l' aclamava ab gran cridoria.

Al cap de poch dias de haver jurat las llibertats de la terra, així com també 'ls reys d' Aragó feyan, sortia del port de Lisboa una nau en apariencia mercantívolá fent la volta á llevant y després cap dins del Mediterrani; dins de ella anavan D. Ignaci Mascarenhas y dos mes embaixadors ab cartas de crehensa pera fer saber á las principals potestats d' Europa la restauració de Portugal y de la dinastía de Bragansa. La nau, fugint l' aguayt de las galeras espanyolas, tocava als 26 de Janer de 1641 per primer port á Barcelona; al moment de tirar anclas vejeren ab admiració 'ls portugueses, plenas de gent armada las murallas de la ciutat y una fumera inmensa á Montjuich y retruny de canonadas y sinistres resplandors y confosa

remor com de una gran y furiosa lluyta... en aquella hora precisa se donava la famosa batalla de Montjuich.

Diu lo Dietari de la Diputació que al desembarcar preguntaren los embaixadors, si allá dalt de Montjuich hi havia algun capitá entés y de valor (*sic*) y fôulos respost que no haguessen cap temensa que primer que rendirse morirían tots. ¡Quín quadro! Entravan los embaixadors de llurs insignias revestits per dins de la ciutat, fentlos pas las collas de armats que anavan y venían de la lluyta; al arribar á la plassa de San Jaume entrant en la Diputació exían á rébrels al peu de la escala 'ls diputats y oydors ab las rojas gramallas, devant de ells en Claris, y entregavan las cartas de crehensa, mentres que en sas paraulas de salutació com en las de bona arribada se retreya ben á tom la estreta unió que en tot temps tinguéren catalans y portugueses, tant en los primers siccles de la edat mitjana com en las guerras del regnat de D. Joan II, en que 'ls catalans alsáren rey al famós condestable de Portugal. No poca impressió degué fer als embaixadors quan després de toparse ab un president de Diputació tant extraordinari com en Claris, al arribar á casa la ciutat isqué á rébrels lo famós jurisconsult en Fontanella president del Consell de Cent, ab molts semblants paraulas; sobre aquells dos homens extraordinaris s'aguantava tota la insurrecció de Catalunya. Testimonis de aixó y de la gran victòria de Montjuich los embaixadors tornárense á embarcar, puix que las cartas que duyan pel papa y pel rey de Fransa menavan pressa.

Son notables en la carta del rey de Portugal tramesa pels embaixadors estas paraulas:

«E porque os naturais do principado de Catalunha, movidos de
»seu conhecido valor e obrigados de outras semelhantes tiranías e
»vexazoens en deffensa de seus foros e libertades tomaron tambien

4 Extensament explicada aquesta coincidencia en los *Dietaris. Royal Artaviu Corona d' Aragó y Municipal de Barcelona.*

«os armas e com ellas se vaon eximindo do pesado jugo que sobre
 »y tinhaon. *E entre os senhores reys meus predecessores, e os*
»reys naturaes de Coroa de Aragaon ove sempre grande e estreita
»aliança de parentesco e amizade, é me faon presentes as razones
 »della, e has que ha para en ajudar ao ditto Principado de Catalunha,
 »*na execuzaõ do queu tem comprendido por sue liberdade,* e esperar
 »que agora lograraon á ocaſiaon que con aminha restituizaon á esta
 »coroa lhes sobre reo demais facilmente ó conseguírem etc.»

y mes avall deya:

«...ó animo é deliberaçao com que estou de empregar todas minhas
 »forzas é minhes assistir é dar á maon eo que importa obrarse per
 »sua parte para que confirmem, e establezaon com seguranza ó que
 »tem emprendido.»

Catalunya va posarse en relació desseguida ab Portugal
 enviant á la cort de D. Joan de Bragança per embaixador
 á D. Jascinto Sala ciudadá honrat de Barcelona, ab las
 següents curiosas instruccions que ara per primera volta
 se publican tal com se troban escritas:

2.º Estimarà molt á sa majestat la merçé ha feta á aquesta Pro-
 vincia de hauerli fet á saber per Don Ignasi Mascarenyas lo estat de
 las cosas de Portugal.

3.º Representará á sa majestat que la causa peraque fins vuy lo
 Principat de Cathalunya no li havia fet ha saber lo estat de las cosas
 de aquell era per las grans ocupacions tenían los Senyors Deputats
 en prevenir la deffensa natural de la Provincia y peraque per terra
 no eran segurs los camins y no podían enviar per mar per falta de
 vaxells y perque las galeras enemigas costajaven las costas de Ca-
 thalunya.

4.º Donará noticia per menor á sa majestat de tot lo que ha suc-
 cehit en Cathalunya després ensá que duran las inquietuts y li do-
 nará los memorials y papers hu de cada manera relligats ab la for-
 ma se usa en Portugal y los demás compartirá ab los menistres
 superiors y demes li aparexará.

5.º Fará particular estimació en nom de la Provincia de la assis-
 tencia que sa majestat li ofereix per sa real carta y offerirá de part
 del Principat tota correspondentia *continuant la que sempre han*
tinguda los Cathalans ab los Portuguesos.

6.º Se informará ab los ministres ó altrás personas si sa majestat

té possibilitat de podernos afavorir ab alguna quantitat de diner y si li apar pot tenir lloch li *supplicara que la assistencia que ofereix ab sa carta y embaxada sia ab diner* per quant sa majestat Crhistianíssima nos assisteix ab gent y sols tenim necessitat de diners per haver sustentada la guerra fins al dia de vuy nosaltres tots sols sens ajuda de ningú y *lo diner havia de ser donat per la convenientia gran que te sa majestat de Portugal en las guerras de Cathalunya* y quant no pogués ésser de aqueixa manera lo pendriem emprestat o, part de una manera y part de una altra dexant ho tot á la bona directió de dit Sr. Embaxador y *sino podia esser ab diner contant ho pendriem ab clavells, sucres o, altres mercaderies semblants del Regne de Portugal.*»

LA GUERRA DE LAS TARONJAS

Desde la separació per causa del privat Olivares, en lo xvi siccle, no s' vegé amenassada la autonomia de Portugal fins que un altre privat, Godoy, s' ensenyorí de la sort d' Espanya al comensar la actual centuria. Lo nostre pobre Cárlos IV, que no tenia altre móvil de sa política internacional mes que l' ódi á Inglaterra per certa ofensa que de un embaixador de la qual en altres temps rebut havia á Italia, consentí ab lo conveni de Madrit (29 Janer de 1801) y ab la declaració de guerra (27 Febrer de 1801) pera conquistar á Portugal, en una paraula, en los plans de Godoy, tot per ódi á la Inglaterra.

Ab prou estranyesa dels pobles d' Espanya, que encara no sabían capir los justos motius y la necessitat de la guerra vá véurers arribar y concentrarse formant cos de exércit, 20,000 homens á Galicia, 10,000 á Andalusia sobre 'ls Algarves, y essent com lo centre, 30,000 á Estremadura y mes encara quan cridant al privat D. Manuel Godoy, que com separat del govern estava, anomenarlo generalíssim dels exércits conquistadors de mar y terra.

No s' havia vist major empresa desde 'ls temps de Felip II. Per aixó, bo y la direcció secreta que rebían de Inglaterra, teméren los portuguesos per llur autonomia ab mes rahó quan sols podían deféndrela ab un exércit de 40,000 homens.

Tot fou soroll y gayre bé que res més. Lo primer dia que entraren las tropas castellanás ¹ invadiren á Olivenza y Zurumeña, y s' tancaren en llurs castells las guarnicions de Yelves y Campomayor, ahont havent arribat los soldats de vanguardia fins als horts que hi havia en los valls ó fòssos de las murallas, trencaren sengles branques de taronger plenas de fruyta y n' feren presentalla al generalíssim, quí en lo despaig oficial de aquell dia va posarhi las següents paraulas: *Las tropas que atacaron al momento de oir mi voz, luego que llegué á la vanguardia, me han regalado de los jardines de Yelves dos ramos de naranjas, que yo presento á la reina!...*

PROJECTES DE UNIÓN IBÉRICA

DE GODOY FINS Á «EL IMPARCIAL.»

Desde l' govern del privat estremenyo Godoy y en lo que portám de aquesta centuria no apar sino que l' partit ibèrich-castellá y Portugal han representat la coneguda faula del *Lleó y la Cabra*.

Si la ocasió l' afavoreix para acostarshi de bon grat, la aprofita com llavors de la intervenció l' any 1847, intervenció que fou verament un goig sense alegría, puix quan la subjecció de Portugal era en aquells dias ben probable, l' Lleó cregué prudent ventar un girant de ulls á Inglaterra y Fransa que l' sotjavan, y deixarsho correr. ² Quan esclatá la revolució europea del 1848 s' aprofitá de una

¹ Diém castellanás exclusivament y no espanyolas, puig que l' any 1801 encara no estavan obligats los catalans á servir personalment al Rey ja que las llevas y quintas han sigut molt mes modernament imposadas á Catalunya.

² Pera compendre quinas eran las rahons que refredaren als partidaris de la *Unió ibérica* vejas BALMES, *Portugal y la intervencion española*. en la *Coleccion de escritos políticos*, edit. de Madrid 1847, pag. 762. Vejas també lo que s' digué del casament de la reyna de Espanya ab D. Pere V de Portugal.

colla de portuguesos emigrats y desesperats pera parlar de *fraternitat* que llavors los temps molt s' ho portavan, y aqueixa paraula feya molta forrolla en la política. Després ensá las sevas ganas se traspuntan, segons sembla, en los projectes del partit que s' organisá l' any 1851 y acabá ab lo programa del Manzanares de 1854, mes las falagueras mostrás de estimació, llavors com sempre, no poguéren robar lo cor de Portugal.

Aixó tampoch, per altra part, té res de estrany perque molt sovint lo galantejador, perduda la paciència ha mostrat son mal neguit y per via de entreteniment ha escrit, com l' any 1861, sas impressions en planas com aquellas de *La fusion ibérica*,¹ si bé es veritat que com mossegantse 'ls llavis, procurava esmenarho dient desseguida que l' *iberisme* havia de ésser seré, imparcial y no despreciatiu sino atent y complimentós y que reconeixia que en altre temps Portugal feu santament en separarse.²

Per altra part, veyent son enamorament, la águila imperial pera contentarlo li parlava de las possibilitats de la anexió. Pensaments que va esbombar un diari portugués quan las conferencias de Napoleon III y Dona Isabel II á Sant Sebastiá. Y es aquesta també una dissort que l' Lleó ha tingut que tot se li divulgúes avans de hora.

En prova de lo dit, que quan D. Fernando de Portugal, retornant de un viatge volgué passar per Espanya l' any 1867, com de fet ho feu y fins va presenciar lo passar mostra las tropas de Madrit, avans de hora també tot se sabia y per la veu de centas fullas volants y per la grandiosa cridoria dels aplechs de Oporto, lo rey descendent

¹ És un llibret que escrigué D. PIU GULLON defenent la fusió (ja no la unió) de Portugal á la corona de Espanya baix lo ceptre de Dona Isabel II y sos descendents; tant per aquesta conclusió com per volguer sostenir no res menys que la negació del caracter, del valer, de la historia, de la literatura, etc. de la nació vehina va moureshi un regular escandol.

² J. VALERA. *España y Portugal* en la *Revista ibérica*, 1861. tom. I y II.

de la casa de Bragança era avisat de no sé quins embolicats projectes del partit ibèric castellà.

Ni la intervenció, ni 'ls afalachs, ni la fraternitat universal, ni las combinacions de Napoleon III, amansiren als nostres vehins: la empresa era colosal, difícilíssima. En Valera posava l' punt final á tants esforços dihent per vía de reflexió: «Los estats fácilmente poden fonders, lo difícil, lo poch menos que impossible es la *fusió* de las nacionalitats.»¹ Y en Valera s' equivocava, sí, lo que no pogueren fer los tres Felips de la dinastía austríaca, Godoy, Bonaparte, la intervenció, la política y la diplomacia, ho farían... los homens de *El Imparcial*, *La Ibèria* y *La Época*.

L' un proposava la unió personal com Suecia-Noruega, Austria-Hungría, en fí tornar á repetir lo de Felip II, que tothom reconeix que no va fer prova; aixó sí, no perdent Portugal ni una engruna de la seva autonomia encara que l' rey per çó s' haurían de avesar los portugueses á véurel mes en pintura que en persona, lo que en bonas paraulas es resoldre per endevant la qüestió de la capital dels reyalmes units. La Ibèria, sense compliments per la seua part, deya clar y net: «espanyols, avans que tot l' engrandiment de nostra pátria, la fusió ibèrica.»

Mes l' escándol promogut á Portugal obligava al president del govern espanyol á fer terminants declaracions y la nuvolada altre cop s' esbargia.² La revolució espanyola tothom sab qu' oferí després lo trono de *S. Fernando*, y, 'l rey de Portugal va menysprear á la revolució; després també alguns saben que l' comte de Keratry en nom del Govern de la defensa nacional francesa, quan la guerra y cayguda de Napoleon III, demanant auxili d' Espanya ofería la anexió de Portugal.³ En fí, 'ls resultats diuhen que *El Imparcial*, *La Ibèria*, *La Época* y la revolució de

¹ *España y Portugal, Revista ibérica*, tom. I, pag. 350.

² Lo general Serrano, 24 Octubre de 1868.

³ Ho va esbombárho l' *Pais*, diari portugués, Setembre de 1874.

Setembre foren tan afortunats com sos progenitors Felip II, Olivares y Godoy, los anteriors *unitaristas*.

Finalment, un home de aqueixa escola partidari també de la ideya castellana, pero mes enterat de las cosas de Portugal que 'ls homens de la ploma y de la paraula de Madrit, ha escritas aquestas paraulas que son com lo *lasciate ogni speranza*, escrit sobre l' mapa de la somniada Ibèria castellana: «*Los estadistas obcecados que creen poder llegar á la unidad ibérica por una combinacion dinástica ó por la fuerza de las armas, desconocen lastimosamente el espíritu anti-español que se respira en la atmósfera del vecino reino.*»¹

RENAIXENSA LITERARIA-POLÍTICA

— MENDES LEAL. A. HERCULANO — O PARTIDO NACIONAL —
MENSATJE DELS CATALANS

Al crit de la revolució francesa y al brugit dels soldats de Napoleon I l' esperit y l' principi de las nacionalitats se desperta. Sobre tota la extensió d' Europa va passar com una ráfaga de tempestat; dos vaixells que hi havia ab velas desplegadas se 'ls va emportar molt lluny: eran Irlanda y Hungría; un gran vaixell va trobar encallat y 'l tragué fora de 'ls esculls posantlo en camí: era Espanya, las sevas nacionalitats se reviscolan y de llavors ensá segueixen en son camí de renaixensa. En mitj de tot aixó, Portugal no va móurers: la guerra del any 1808 que feya reunir un congrés catalá á Tarragona, una Corts aragonesas á Saragossa, cridar á favor dels furs de Valencia, y presentava la Espanya antiga y veritable ab conciencia de sí mateixa y ab esperansa de son pervenir, feya de Portugal cuasi una colonia de Inglaterra.

Era un poble ensopit y desgraciat per las revolucions,

1. A. ROMERO ORTIZ, *Mendes Leal. Revista de España*, tom. XII.

las reaccions y la guerra civil; li mancava elevació d'esperit públich, necessitava rejuvenir-se ab puras y vigorosas ideyalitats que sobre las lluytas y miserias del absolutisme y del liberalisme refrescassen son front com los bons ayres plens de sanitat y vida, y aixó sols ho podia fer la seua renaixensa literaria-patriótica.

En mitj dels disbarats de la política al comens de esta centuria, la melengia del romanticisme l'ensa la primera veu de restauració, com un plany, com una exclamació de recansa per la grandesa perduda: y diu Almeida Garret aquellas tristas paraulas *¡fomos, ja não somos...!* y diu Palha: que la terra portuguesa jau endormiscada desde la sagnosa batalla de Alcazarquivir, que no mes revivallá pera desjunyir-se d'Espanya y que

desde entao ate agora
n'esse somno que a devora
tornou de novo a cahir...

Mitj confosa encara ab la barreja dels partits y de las escoles sortia la imatge de la renaixensa literaria-nacional ab los magnífichs fragments de historia portuguesa llensats desde la trona per l'absolutista P. Macedo y en las fogueradas d'inspiració del volterí Bocage, pera remontarse després ja deslligada de las utopias dels partits, ben alta, desenvolta y purament nacional-portuguesa ab Mendes Leal y A. Herculano.

Com de fet, ja lo carácter distintiu de Mendes Leal es la nacionalitat ¹ y en aquella nació en que com ha dit en Romero Ortiz *ningú es ibérich*, forma molta de sa popularitat per la seua intransigència antiespanyola. Nascut sols pera la seua terra, és lo poeta nacional, que canta tristement en mitj de las desgracias de la patria, que s'exalta en sos dias de pau ó de gloria y que fins en sos

¹ O caracter distintivo do talento, da inspiração de Mendes Leal, é a nacionalidade, não tanto pela linguagem como pelo assumpto das suas obras. A da Silva. Semblanza de Mendez Leal.

amors abans que tot es portugués y patriota. Si la autonomia de Portugal s' hagués hagut de disputar en los camps de batalla, com á Hungría, de la boca de Mendes Leal haguera sortit la primera nota del cant de independència y hauria, bo y la seua primerenca decrepitut, agafat també la espasa com Sandor Petoefi. Avuy ab la poesia lirica, ab lo teatre, ab lo periodisme, en lo parlament y de totas maneres y per tot arreu, la seua tasca es lo continuo recort de la historia, de la legislació, de la llengua y costums portugueses pera refer lo veritable esperit nacional de la terra portuguesa. Cap composició de Mendes Leal ha mogut tant de soroll com la titulada *Opavilhao negro*: una vegada un bergantí portugués á Angola feu presa de un vaixell negrer, lo *Charles et George*, mes reclamantlo Napoleon III vingué la escuadra francesa á traurel de sota mateix de las fortalesas de Lisboa; la indignació del poeta evocant lo antich poder naval de la terra de Vasco de Gama, fins en las vellas murallas de la fortaleza testimoni de tanta gloria y de tanta deshonra, va omplir á doll las ressonants estrofas de aquella popular y admirable poesia.

Faltábali á Portugal un historiador y aquest nasqué ab Alexandre Herculano.

Acaba de cloure 'ls ulls per sempre aquest home extraordinari per son talent y pel seu caràcter. Semblava un de aquells altius barons de Alcazarquivir ó Algubarrota que ell describia en sas llegendas históricas y tants de altres travalls ab que popularisava la historia de sa terra. Podia haver sigut diputat y ho va despreciar; gran magistrat, primer ministre, en fi, lo que hagués volgut, principalment regnant Pere V, si Pere V á quí digué una vegada que á dins sa casa mateixa va anar á trobarlo pera que acceptás una creu:

—La ofrena de V. M. val molt, la creu no res.

Desgraciadament sa obra mes important, *Historia de Portugal*, ha quedat incompleta, puix que son autor, sens voler honors ni distincions, va retirar-se avans de ho-

ra á una de sas hisendas y res allí podia moure la inclinació del seu caràcter; dich mal, una sola cosa l'haguera mogut, la autonomia de la seua terra en perill: per ella havia dit:

se em brebe
qual jaz Siao, jazer debe Ulisea:
se o anjo do exterminio ha de risca-la
do meo das nações, que d' entre os vivos
risque tambem meu nome, e nao me deixe
na terra vaguear orphao da patria. ¹

Tota renaixensa literaria especialista ó es la revivalla de la mort, quan un poble ha de desapareixer per sempre de la historia ó es la resurrecció de la vella nacionalitat. Que á Portugal ha sigut lo segon vejás com de Almeida, Garret, Bocage, Palha, Castillo, Latino Coello, Joan de Lermus, Rebello da Silva y sobre tot Mendes Leal y Herculano fins á la formació de *O partido nacional*, no hi ha cap distancia. Sempre havia sigut lo sentiment autonomista y sobre tot antibérich un recurs dels governs atriulats pera sostenirse y de las oposicions pera desbancarlos; que á Portugal com á Espanya, com per tot, lo bandolerisme en la política se vesteix també ab las paraulas *patriotisme, llibertat, civilisació*. Al venir una escola de gent sancera, havia de mostrar fins á la evidencia que al pendre aquest nom no ho feya per hipocresía de especulació, puix en cas contrari sos esforços foren estérils. Aixó es lo que feu *O partido nacional* quan va poguer dir en un grandió aplech per boca de son president A. J. Fi-

² Vejás per lo referent á la renaixensa literaria de Portugal. A. ROMERO ORTIZ en sos magnífichs estudis publicats en la *Revista de España*, tom. II, XI, XII, XIII y XIV. En Valera en la *Revista Ibérica* diu que la renaixensa portuguesa: «se parece sin duda á una resurreccion, á un *renacimiento del espíritu nacional*. El patriotismo *exclusivo* ahoga, no consiente el perfecto desarrollo de ese espíritu público. *El pensamiento nacional, si ha de renacer en Portugal y en España ha de renacer bajo la forma del iberismo* (.....)

guereido Guimaraes: «¿citaunos, miserables calumnia-dors, un sol lucro, una sola ventatja personal per nos-altres procurada y obtinguda? Fruyts de nostra dedicació á la llibertat y á la causa popular, han sigut disgustos, calumnias, lluytas y una guerra cruelíssima.»¹

La nova escola nascuda mes ó menos concientment de la renaixensa literaria y moguda per la desmoralisació administrativa, va trobar un moment històrich pera presentarse l' any 1867 ab motiu del viatge del rey, denunciant á la nació las maquinacions del *iberisme* espanyol. A Oporto se tingueren los grans aplechs ó *meetings* pel mesos de Juny, Juliol y Agost, y als 18 de aquest mes se publicaren 20,000 exemplars del gran manifest de la nova agrupació, que tingué per veu lo periódich *O partido nacional*, y se servi de las associacions industrials y del treball, com la *Liga operaria do Norte*, *Centro operario de Lisboa*, etc., en una paraula, la gent no oficial y no política, la gent que treballa y paga.

Portuguesa avans que tot y sobre de tot la nova bandera, (ab tot y la guerra que li feyan tots los partits) va poder, per medi de una manifestació al rey, de cuasi totas las vilas de Portugal, demanar la suspensió de las reformas administrativas, del impost de consums, la modificació de la secretaría de negocis estrangers ó la dimissió del ministeri, evitar la revolució armada en lo moviment del Janer de 1868.

Per la seua influencia totas las tramoyas del partit ibèrich espanyol han sortit bordas, especialment en las que l' any 1869 se promogueren: llavors quan *La Iberia* y *El Imparcial* no parlavan de altra cosa, la comissió del partit nacional no va parar fins á arrancar del govern de Espanya declaracions precisas y terminants, llavors quan en nom de la revolució volia restaurarse la obra de Olivares y Godoy, va arribar, com un recort de temps millors,

¹ Discurs pronunciat en la sessió de la Comissió del Partit nacional als 21 de Maig de 1869.

á las mans del Sr. Antonio Joaquim Figueriedo de Guimaraes, president del partit y director del diari *O partido nacional*, lo següent inesperat mensatge:

Molt Sr. nostre y de la nostra major, consideració: des d' un recó d' est oposat extrem de la comuna Península, sentím—barrejat ab antigas recordansas y ab noble y desinteressada simpatía—un veritable plaier al veure que 'ls escarmentats Portuguesos no 'us deixau enganyar per las falagueras veus d' aqueixas sirenas políticas que tan encisadors cants vos dirigeixen dèl del seu periódich *La Iberia*, y d' altres que 's publican en la que n' era, poch ha, coronada vila y Còrt de nostra Espanya.

Veyém, per sort, que ja ho coneixeu bè.

¡Alerta, donchs, los dignes fills d' eixa terra germana!... Aqueixa gent de Madrit, pera fe 'us ibèrichs, voldrian ferveos castellans; com de nosaltres, picant, folls d' orgull, ferro fret, segles ha que 'n volen fèr castellans pera fèrnos espanyols, sent aixís que d' aixó... de vers fills d' Espanya qu' estiman la Pàtria comuna, los Catalans, com ho justifica l' Historia, n' havém estat y 'n som, sempre, mòlt mes qu' ells.

Per voler de Dèu, conservám encara 'l vigor dels nostres avis—y cal no desmentir la rassa,—com dels seus lo conservan, també, nostres germans d' Aragó, Valencia, Mallorca, Navarra y las provincias Vascas; y... dia arribará, si á Dèu plau, en que recobrarém la nostra autonomia, ben garantida dintre d' una federació espanyola, que renovarà—extenentla y perfeccionantla—aquella que fèu tan gran y poderosa á nostra antiga corona d' Aragó.

Vos enviám, adjunt, un important treball sobre aixó, d' un catalá de lley. ¹ Si 'us dignau parlarne en vostre independent periódich, ho rebrém á gran mercé, vos en sabrém mòlt grat: ja sabeu que 'ls fills de Catalunya, sempre han estat ab vosaltres contra (...
 ²) Desitjantvos salut y llibertat, tenen lo plaer d' oferirse, y ab cordial afecte, vostres atents y respectuosos S.S. S.S.

los germans,

JOAQUIM SITJAR. JOAN SITJAR.

La Bisbal (Catalunya, Empurdá,) 3 d' Abril de 1869.

¹ Se refereix á la molt notable obreta, llavors publicada, de D. F. Rómaní y Puigdemolas, *El Federalismo en España*.

² No vull que de aqueixa escola que no contenta ab dirse catalana s' diu catalanista, algú molt prudent pels seus interessos oficials mel retraigui com á una ignocencia la publicació de las veritables, pero cruas paraulas que hi ha en la carta.

⁶ *Suplemento n.º 4 no partido nacional*: 9 Maig 1869.

Clarament mostraren las paraulas ab que en las columnas de *O partido nacional* los portugueses regraciaren aquest mensatge, que la patria de Pinto Riveyro apre-tava entussiasmada la ma que franca y noblement se 'ls hi allargava desde la patria d' En Claris y, que mes elo-quent que las paraulas, aquesta encaixada ferma era la coral expressió de tot un mon de recorts y de esperan-sas.

J. PELLA Y FORGAS.

